

פרוגרמת תוכן למרכז דרך עולי הרגל

רקע

דרך עולי הרגל היא אחד הממצאים הארכיאולוגיים המשמעותיים והמרגשים שהתגלו בירושלים בעשורים האחרונים. מדובר בציר העירוני המרכזי שהוביל מברכת השילוח שבקצה הדרומי של עיר דוד, אל שערי חולדה שבכותל הדרומי של הר הבית – מסלול עלייה לרגל ששימש אלפי עולים לרגל בשלושת הרגלים בתקופת הבית השני.

הדרך, שאורכה כ-600 מטר, מהווה תשתית פיזית ונרטיבית ליצירת חוויית ביקור של מסע רוחני-חברתי. כל מבקר עובר לא רק דרך ארכיאולוגית אלא דרך פנימית, המחברת בין העבר הקדום לבין הזהות היהודית והאנושית בהווה.

האתר אינו רק חושף תגליות ארכיאולוגיות, לדרך ולעלייה הפיזית יש משמעות תרבותית-חינוכית רחבה, המבקשת להחיות מחדש את משמעות העלייה לרגל כמעשה של קהילה ואחדות. החוויה תאפשר למבקר לעבור תהליך אישי – מן המבקר למשתתף, מן ההיסטוריה אל החוויה הרוחנית.

מטרות

הפרויקט מבקש להנגיש את הדרך לציבור הרחב כחווייה הוליסטית – משלבת ארכיאולוגיה, רוח, ותרבות – מבלי לפגוע באוטנטיות האתר, ובשיתוף רשות העתיקות.

היכרות וחווייה של מסע העלייה לרגל לבית המקדש

- יצירת חווייה ייחודית ובינלאומית. לאורך הדרך ההיסטורית של עולי הרגל לבית המקדש בימי בית שני וכחלק ממתחם עיר דוד על שלל החוויות הקיימות והמתוכננות.
- שילוב בין ממצאים ארכיאולוגיים אותנטיים לבין חוויות תוכן \ חווייה רוחנית.
- שמירה על איזון בין אותנטיות לבין נרטיב חוויתי-סיפורי.
- פיתוח החוויה התיירותית לצד אתר חפירות ארכיאולוגי פעיל.
- חיבור לערכים אוניברסליים – אחדות, שוויון, התגברות על שנאה ופירוד
- חווייה אישית – כל מבקר עובר מסע פרטי, פיזי ורוחני – בקשת משאלה
- היכרות עם הגיאוגרפיה והמסע העלייה לרגל – המסע הרוחני והפיזי אל ירושלים
- חיבור היסטורי – להרגיש חלק מההמון שעלה לירושלים דרך רחוב השוק, החנויות, המוזיקה והריחות

קהלי יעד

קהל עיר דוד מהארץ ומהעולם בדגש על קהל יהודי:

- קהל המבקרים בעיר דוד
- קהל יהודי מהארץ ומהעולם – משפחות, קבוצות נוער, תיירים – דרך אבותינו לכותל.
- קהל רחב/תיירות כללית – מטיילים מהעולם הסקרנים להיסטוריה ותרבות. – הדרך של ישו הדרך של מלכים, קיסרים ומצביאים.
- קבוצות חינוכיות וצה"ל – מסלול מאתגר בתעלת הניקוז.
- טווח גילאים עיקרי: מגיל 9 ומעלה – מסלול לא מוגש.
- רמת קושי – בינונית

ערכים ומסרים מרכזיים

- אחדות ושיוויון לפני האל
- כבוד לזר ולשונה
- סולידריות חברתית
- חיבור למסורת ולהיסטוריה
- ירושלים שעושה את כל ישראל חברים – חווית איחוד העם
- מסע עם משמעות: שוויון, ענווה, מסורת
- חיבור להווה מסע חיים אישי, אתגרים וניצחונות
- המפגש עם החורבן – התבוננות בלקחי העבר והקשר להווה

החווייה מחולקת למקטעים עיקריים המהווים שלבים במסע העלייה לרגל, בהתאם לסיפור הנרטיבי ולממצאים באתר:

• אזור כניסה והתכנסות – בריכת השילוח

- קליטה של מבקרים שמגיעים מהארץ והעולם, ממקומות שונים בדרכים שונות לכניסה – שביל ישראל \ אתרי עיר דוד וכו' – קליטה של מבקרים מניקבת חזקיהו (מסלול רטוב)

- רישום קהל – אזור כרטוס – אופציה לאזור מסחרי?
- אוהל \ מתחם הכניסה למסע: חווית PRE SHOW המעניקה רקע והקשר ו'משגרת' את המבקר לדרך עולי הרגל.
- תשתית לטעינת קבוצות, עמדות הדרכה, אזור הצללה ושירותים.
- **תצפית לבריכת השילוח** –הבנה של המרחב בתקופות שונות ואופי המקום לפני העליה בדרך
- ריבוד התצפית במידע עדכני של החפירות המתבצעות בשטח
- **הרחוב התחתון (המזרחי)**
 - אזורים בעלי תגליות וממצאים אותנטיים
 - תוואי בעל מקטעים שונים רחב ואופי משתנה. (מדרגות עץ, מדרגות אבן, עיקולים)
 - אבני דרך מקוריות
- **תצפית על המדרגות**
 - אזור אפשרי להדרכה -שימוש בקשת 2 לטובת מדריכים?
 - שימוש בחלק הסגור להתכנסות \ אופציה-סיפור גילוי הדרך והאתגרים ההנדסיים
 - נקודה לקחת אוויר ולעכל.
- **הרחוב החשוף**
 - שימוש בקשת השנייה
 - מחשבה על חפירות הקשת השלישית
 - אזור אותנטי – להגדיש את הממצאים ולפקס את הקהל במקורי
- **אזור היובל ומתחם בניה**
 - "נשימה" באמצע המסע – מקום מפגש, מנוחה, אוורור, שירותים
 - אולי שילוב אלמנטים של מלאכות קדומות ומזכרות. ("Experience Retail") איזור מסחרי אותנטי?
 - אזור התכנסות וחיבור בין מבקרים מקבוצות שונות.
- **אזור התעלה**
 - אזור כניסה \ יציאה מתעלת הניקוז
 - הדגשת האותנטיות של חלל
 - ציר הליכה וכיוונים
 - אופי החוויה
- **הרחוב מעל לתעלת הניקוז**
 - נקודות חשיפה של תעלת הניקוז
 - סיפור החורבן והבריחה
 - מסלול מאתגר להולכים בתעלה
- **תעלה ללא רחוב**

- שימוש \ פירוק מסוע הדלאים (פורק)
- "ניקיון" והרחבת שטח ההליכה
- אזור ברובו ללא ממצאים ארכיאולוגיים
- אזור גבעתי (בעתיד מרכז קדם)
- חזרה למתחם עיר דוד
- מעבר למרכז קדם עתידי
- פניה לכיוון שערי חולדה
- ירידה לתעלה – לסיום בפינת הכותל
- **אזור הסיום – קצה התעלה בפינת הכותל \ הרחוב הראשי ופינת הכותל**
 - רגע השיא של העלייה – חיבור בין הארכיאולוגיה לבין הקדושה./רוח
 - שילוב תאורה טבעית, פתיחת המרחב לשמים
 - אזור לזמן וזיכרון אישי. אולי תפילה / פתק באבני הכותל
 - אזור פרידה מהמדריך?
 - הכוונה ליציאה
- **יציאה – רחבת דוידסון**
 - בדיקת אפשרות להפניית הקהל בחזרה למתחם עיר דוד
 - נקודה של רפלקציה ו"התאוששות" מהחווייה
 - מקום התכנסות

אזור כניסה והתכנסות – בריכת השילוח

אזור הכניסה לחווייה הינו מאוד משמעותי מכמה סיבות:

1. המקום הוא הכניסה הדרומית לעיר דוד ובעתיד מתוכנן מרכז מבקרים במרחב
2. צריך לתכנן הורדת נוסעים, אין מקום חנייה
3. המקום מהווה צומת של כמה חוויות במתחם עיר דוד, בינהן חווית נקבת השילוח או התעלה היבשה וחווית בריכת השילוח תחילת סיור.
4. המתחם יעבור שינויים משמעותיים בשנים הקרובות כחלק מחפירות ארכיאולוגיות המתוכננות במרחב. עבודות החפירה ישפיעו על האזור ויש לתכנן לתקופת החפירות ולתקופה של אחרי.
5. בתוואי הדרך יש מעט אזורי הדרכה רחבים המאפשרים הדרכה והתעכבות בזמן הסיור. לכן יש ל"הטעין" את המבקרים במידע ותוכן כחלק מההכנה לדרך באזור ההתכנסות.
6. להבנתנו קבוצה של 50 איש מייצרים תור של כ-20 מטר
7. מעבר לקליטה של 2 אוטובוסים במקביל הכניסה צריכה לקלוט מבקרים שמגיעים מהתעלה הכנענית (המסלול היבש) ומניקבת חזקיהו (המסלול הרטוב) – יכול להגיע ל-100 מבקרים מכל יציאה.

1. קצה הדרך היא רגע שיא - קו הסיום של החוויה ושל המשמעות של העלייה לרגל המודרני.

ניהול תנועת קהל

כניסה ויציאה – קבוצות לעומת FIT

התכנון יאפשר שני מודלים מקבילים לביקור:

- קבוצות מודרכות עם מספר משתתפים מוגדר
 - תיאום מראש, כניסה מסונכרנת.
 - אפשרות לשימוש במערכת הדרכה קולית אודיו גייד / אפליקציה.
 - מסלול מלא הכולל עצירות הדרכה מוגדרות.
- מבקרים עצמאיים: (FIT)
 - מערכת ניווט חווייתית דיגיטלית. (AR / QR)
 - שילוט אינטואיטיבי רב-לשוני.
 - אפשרות לשילוב מסלול מקוצר או חוויית. "After-Hours"

. אפיון והגדרת צרכים

- חישוב והערכת כמות מבקרים צפויה – שעתִי \ יומי \ חודשי \ שנתי.
- אפיון ביקושי שיא לפי ימים ועונות.
- סימולציות זמן ביקור צפוי/רצוי – התאמה לאופי המבקרים – שכבות גיל, קבוצות בגדלים שונים, תנאי מזג אוויר וכו'.
- מספר תחנות התוכן לאורך הדרך.
- שעות וימי פעילות.
- אזור מסחרי
- אזור חלוקת (מטבע \ פתק)

. מגבלות האתר

- תפוסה מרבית לפי אישורי כיבוי אש
- מגבלות ספציפיים לפי תתי־שטח
- אזורים מותרים ואסורים לשהייה
- שיקולי זמן שהייה, אוורור, לחות וכו'.

. ביטחון ובטיחות

- חיבור לגורמי משטרה (אישורים)
- בידוק ביטחוני
- אמצעי ביטחון לאורך המסלול
- יציאות חירום
- מערכת כריזה ותכניות פינוי חרום

. ניהול קהל בהקשר של תוכן החוויה

- הגדרת משך שהות בתחנת תוכן
- אפיון לפי סוג התוכן: מונחה או חופשי, אינטראקטיבי או פסיבי.
- מיקום התחנות והגדרת תפוסה מקסימלית

. תפיסת ניהול מבקרים

- בקרה על זרימות ותפוסה.
- חלוקת מבקרים לפי זמני ביקור קבועים מראש (Slot-Based Entry)
- ניהול עומסים באזורים רגישים באמצעות תאורה, צליל ואלמנטים התנהגותיים ("זרימה רכה").
- מדידת שביעות רצון בזמן אמת

. גישה ותחבורה

- הגדרת צירי תנועה
- אזורי פריקה מאוטובוסים \ חניה
- גישה של המבקרים במהלך החפירות בבריכת השילוח
- קופות ועמדות רכישת כרטיסים

עקרונות מרכזיים בתכנון החוויה

- אותנטיות כבסיס חווייתי
- החוויה נבנית על עקרון "הממצא מדבר" – שימוש במינימום תוספות ובמקסימום נראות של החומר המקורי במקומות הרלוונטיים: האבן, הרחוב, האפר, החנויות, התעלה. המטרה היא להעניק למבקר תחושת מגע בלתי-אמצעית עם העבר. הדגשה של האבנים אותנטיות באמצעות תאורה ופוקוס בתוואי הדרך.
- מסע פיזי ורוחני
- המסלול מוגדר כעלייה הדרגתית – פיזית, רגשית ותוכנית – מהעולם היומיומי של העיר והמסחר אל המקדש, מקום ההתעלות. עקרון זה מבוסס על ההבנה שהדרך היא לא רק האמצעי להגיע לבית המקדש, הדרך בעצמה היא המטרה.
- שילוב חושים ורגשות
- עיצוב הדרך ישלב צליל, תאורה, ריח וטקסטורה ליצירת סביבה רב-חושית: ריח השוק, הדי הרגליים על האבן, קולות עלייה בשיר ובזמר, אור הנשבר על קירות האבן. כל אלה יוצרים "שפה רגשית" שמהדהדת את המסורת.
- אחדות וקהליות
- החוויה נועדה לשחזר את תחושת האחדות שאפיינה את עליות הרגל – "ירושלים שעושה את כל ישראל חברים". רגעים של מפגש, חוויה משותפת, קולקטיבית ומעגל חוויה מאחד לצד שקט והתבוננות אישית.
- שימור והנגשה
- האתר הוא אתר חפירה פעיל ורגיש. על כן התכנון נדרש לאיזון בין שימור ארכיאולוגי קפדני לבין נגישות לציבור – פיזית, חווייתית וטכנולוגית. בדיקה של שימוש באמצעים רבודים ולא פולשניים כגון הקרנות שקופות, תאורה דינמית, והדרכה.

- היבטים חינוכיים וקהילתיים

מחשבות על שילוב החוויה לתכניות חינוך, סיורים מודרכים, תכנים לקבוצות תלמידים, תנועות נוער, חיילים. שילוב חוויות "לפני/אחרי" באתר ובדיגיטל.

אתר חפירה פעיל

ייחודו של הפרויקט טמון בכך שהאתר ממשיך להיחפר ולהיחשף. לפיכך, תכנון המתחם יושתת על עקרון של – "Living Archaeology" אתר שחי, נושם וממשיך להתגלות לעיני הציבור.

היבטים מרכזיים:

- תיאום קבוע עם רשות העתיקות על לוחות זמנים ושטחים פתוחים.
- שילוב מבקרים בחוויית הצפייה בחפירה פעילה – עמדות תצפית, מצלמות בשידור חי, מדריך ארכיאולוגי במקום.
- תקשורת חיה בין ההווה לעבר: "מה נחשף היום בדרך עולי הרגל".
- עיצוב נגיש ובטוח: מעקות, הליכות עיליות שקופות, והפרדה בין אזור מבקרים לאזור חפירה.